

EDITURA PARALELA 45



Redactare: Cosmin Peța  
Tehnoredactare: Mihail Vlad  
Pregătire de tipar: Marius Badea  
Design copertă: Laurențiu Midvichi

### Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

**A fost odată o țară : panorama prozei de război din țările fostei Iugoslavii /**  
antolog.: Boris Postnikov, Dinko Kreho, Srđan Gagić ; trad.: Adrian Oproiu  
și Goran Čolakhodžić. - Pitești : Paralela 45, 2018

ISBN 978-973-47-2751-3

- I. Postnikov, Boris (antolog.)
  - II. Kreho, Dinko (antolog.)
  - III. Gagić, Srđan (antolog.)
  - IV. Oproiu, Adrian (trad.)
  - V. Čolakhodžić, Goran (trad.)
- 821.163.4

## traduki<sup>T</sup>

Această carte a apărut cu sprijinul oferit de TRADUKI, o rețea pentru promovarea literaturii din care fac parte Ministerul Federal pentru Europa, Integrare și Afaceri Externe al Republicii Austria, Ministerul Afacerilor Externe din Republica Federală Germania, Fundația Culturală Elvețiană Pro Helvetia, KulturKontakt Austria (din însărcinarea Cancelariei Federale a Republicii Austria), Goethe-Institut, Agenția Slovenă de Carte JAK, Ministerul Culturii din Republica Croația, Resortul pentru Cultură al guvernului Principatului Liechtenstein, Fundația Culturală Liechtenstein, Ministerul Culturii din Republica Albania, Ministerul Culturii și Informației din Republica Serbia, Ministerul Culturii și Identității Naționale din România, Ministerul Culturii din Muntenegru, Ministerul Culturii din Republica Macedonia, Târgul de Carte de la Leipzig și Fundația S. Fischer.

Copyright © of the translation:  
S. Fischer Foundation by order of TRADUKI

Copyright © Editura Paralela 45, 2018  
Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate, iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.  
[www.edituraparelela45.ro](http://www.edituraparelela45.ro)

# A FOST ODATA O ȚARĂ

Panorama prozei de război  
din țările fostei Iugoslavii

Ediție îngrijită de Adrian Oproiu

Antologatori:

Boris Postnikov, Dinko Kreho, Srđan Gagić

Traducere și note de

Adrian Oproiu și Goran Čolakhodžić

**Editura Paralela 45**

# Cuprins

Câteva mențiuni de început [Adrian Oproiu, Boris Postnikov, Dinko Kreho, Srđan Gagić] .....	7
Sub punte (fragment) [Vladimir Arsenijević] .....	29
Șapte spaime (fragment) [Selvedin Avdić] .....	41
În zonă (fragment) [Lamija Begagić] .....	57
Schițe mari (din antologia <i>100&amp;1 de nopți: Povești din Sarajevo</i> ) [Nedžad Begović] .....	65
O scurtă escapadă (fragment) [Ratko Cvetnić] .....	69
Furia balcanică (din colecția <i>Maimuța</i> ) [Milan Đorđević] .....	87
O insulă pe râul Kupa (din volumul <i>Îngerul în ofsaid</i> ) [Zoran Ferić] ..	97
Despre grătare și alte bătăi de cap (fragment) [Nihad Hasanović] ...	107
Povară aruncată (Lora pro nobis – 2) (din volumul <i>Muncitori și țărani</i> ) [Viktor Ivančić] .....	127
Biblioteca (din volumul <i>Marlboro de Sarajevo</i> ) [Miljenko Jergović] ...	143
Cimitir (din volumul <i>Marlboro de Sarajevo</i> ) [Miljenko Jergović] .....	146
Patru anotimpuri (din volumul <i>Spuneți-mi Esteban</i> ) [Lejla Kalamujić] .....	153
Cină în Hotelul Concordia (din volumul <i>Pantofi pentru Oscar</i> ) [Melina Kamerić] .....	159
Barbi underground (fragment) [Maša Kolanović] .....	165
Margarină (din antologia <i>100&amp;1 de nopți: Povești din Sarajevo</i> ) [Marko Kovačević] .....	183

Plantele sunt altceva (din volumul <i>Plantele sunt altceva</i> )	
[Alma Lazarevska].....	187
Moartea în Muzeul de Artă Modernă (din volumul <i>Moartea în Muzeul de Artă Modernă</i> ) [Alma Lazarevska] .....	193
Altă, altă lume (fragment) [Saša Obradović].....	211
Oi de lut (fragment) [Jurica Pavičić].....	221
Mileniul în Belgrad (fragment) [Vladimir Pištalo].....	235
Rio Bar (fragment) [Ivana Sajko] .....	243
Insula Balcani (fragment) [Vidosav Stevanović] .....	265
Cartea despre râul Una (fragment) [Faruk Šehić].....	279
Lin curge Mississippi (fragment) [Vladimir Tabašević].....	289
Război (din colecția <i>Biber 01</i> ) [Vladimir Tabašević] .....	297
Imprecații de bucătar și alte spurcăciuni (fragment)	
[Srdan Tešin].....	303
Inima ta, Iepuraș (fragment) [Stevan Tontić].....	313
Ministerul Durerii (fragment) [Dubravka Ugrešić].....	339
Secretul lui Nikola Tesla (din volumul <i>Secretul dulceții de zmeură</i> ) [Karim Zaimović] .....	365
(poveste neintitulată, din volumul <i>Secretul dulceții de zmeură</i> ) [Karim Zaimović] .....	380
Unele zile sunt mai bune (din volumul <i>În pat cu Madonna</i> )	
[Vule Žurić].....	393
Biografiile antologatorilor .....	397
Biografiile traducătorilor .....	399
Listă alternativă de lectură conform antologatorilor .....	401
Listă alternativă de lectură în ordine cronologică.....	404
Ghid de pronunție a sunetelor bosniece, croate și sârbe .....	407

## Câteva mențiuni de început

Aveam unsprezece ani când la televiziunile românești, câte or fi fost pe atunci, rulau imaginile de război din „Balcani“. Păreau distante și cumva apropiate. Distant pentru că nu înțelegeam prea bine ce și unde este această Iugoslavie, Serbia se pare că era o țară vecină, dar cine erau ceilalți era încă mult mai neclar. Și totuși aproape, măcar în sensul în care cu aproximativ doi ani mai devreme priveam revoluția *noastră* în direct, tancurile pe stradă, șuieratul și păcănitul armelor, împușcarea soților Ceaușescu. Deși am lăsat toate acestea în urmă, noi revoluția noastră, ei războiul lor, se întâmplă ce se întâmplă și ne lovim de ele într-un fel sau altul. Urmele sunt încă aici, fie în mentalități, fie în găurile încă neastupate din zidurile caselor pe care le vezi în timp ce mergi în excursie. Iar dacă pentru copilul care eram toate aceste imagini erau de neînțeles, se pare că nici acum lucrurile nu stau mai diferit. Logica cauzelor și efectelor nu se aplică tocmai cu succes la aceste evenimente ori este atât de complexă, încât cu greu poate fi pătrunsă fără un efort considerabil. Ceva pare că ne scapă mereu.

De aceea, când am început să mă gândesc la acest proiect, am știut că misiunea lui nu este să stabilească un adevăr acolo unde istoria este încă timidă și încurcată de complexitatea evenimentelor sau este interpretată (cum altfel?) din puncte de vedere ideologice diferite, în funcție de interese naționale și/sau internaționale, și nici să ajute la obținerea unui cântar pentru măsurarea vinovăției

sau nevinovăției unei părți sau a alteia. Până la urmă acest volum este, cred, ceea ce ar trebui să fie: o sumă de mărturisiri, fie că vorbim despre texte de literatură ficțională sau autobiografică, fie că autorii lor au fost prezenți sau nu pe teatrele de război din fosta Iugoslavie.

În scopul acestui proiect noi am folosit termenul de „fosta Iugoslavie” într-un sens restrâns, care trebuie reliefat. Deși subtitlul cărții noastre este *Panorama prozei de război din țările fostei Iugoslavii*, a fost evident de la început că nu vom putea include autori din toate fostele republici ale Federației. Mai multe motive au stat la baza acestei alegeri și a faptului că în cele din urmă ne-am oprit la trei țări – Bosnia și Herțegovina, Croația și Serbia –, lăsând la o parte texte ale unor autori din Macedonia, Muntenegru, Kosovo sau Slovenia. Aceasta, deoarece, în încercarea noastră, am delimitat în primul rând zona „fierbinte” a conflictului: în afară de Slovenia – pe teritoriul căreia au existat unele confruntări militare, totuși scurte și fără urmări grave –, toate celelalte republici s-au desprins relativ „ușor”. Mai mult, zona „fierbinte” a conflictului se suprapune pe spațiul lingvistic sârbo-croat (sau sârbo-bosniaco-croat), ceea ce a ușurat proiectul, în sensul că nu am implicat traducători din mai multe limbi. Am putut astfel să respectăm și un *principiu al reciprocității* pe care ni l-am asumat: selectând texte ale unor autori provenind dintr-o anumită „parte beligerantă” ne-am obligat să selectăm și texte ale unor autori cu care această parte s-a aflat în conflict. Astfel, chiar dacă războiul din Kosovo, de exemplu, poate fi văzut ca o continuare a războaielor iugoslave, am hotărât totuși împreună cu Srđan Gagić, antologatorul care a avut ca sarcină selectarea textelor din literatura sârbă, să nu includem fragmente ale autorilor sârbi despre conflictul kosovar, deoarece ar fi trebuit în mod automat să reprezentăm și partea opusă, scriitori din Kosovo de origine albaneză, care să fi scris despre acest subiect.

Am decis, prin urmare, să căutăm trei antologatori, câte unul pentru fiecare țară menționată. Astfel, de alegerea textelor din literatura croată s-a ocupat Boris Postnikov, de literatura sârbă,

## **De la realism critic la noi deplasări de optică: CUVÂNT-ÎNAINTE LA SELECȚIA DIN PROZA DE RĂZBOI CROATĂ**

Munca în echipă la prezenta panoramă a prozei bosniaco-herțegovinene, croate și sârbe (anti)război – în cadrul căreia fiecare dintre noi trei și-a asumat rolul unui „selector“ în respectiva lui scenă literară delimitată de hotarele statelor – a confirmat, cel puțin în experiența mea, o teză experimentată demult și de mai multe ori: o abordare sub semnul național, adică „statal“, a câmpului literar post-iugoslav este în același timp necesară și insuficientă. Necesară pentru că scenele literare ale fostelor republici federative iugoslave, care astăzi sunt state independente, au avut încă din timpul Iugoslaviei un grad înalt de autonomie, rezemându-se pe propriile lor tradiții și funcționând, în cea mai mare parte, potrivit unor logici interne ale dezvoltării. Insuficientă nu doar pentru că în viața din fostul stat comun se subînțelegea o interacțiune dinamică între aceste scene relativ autonome, ci și pentru că în ziua de astăzi, chiar și la aproape trei decenii după destrămarea Iugoslaviei, există un șir întreg de fenomene literare care nu pot fi reduse la cadrele naționale și/sau statale, ci se relevă cu mai mult sens într-o perspectivă care recunoaște existența unui câmp literar comun, post-iugoslav. Una dintre numeroasele probe care susțin această teză este, de exemplu, tocmai faptul că dintre cei opt autori, ale căror texte le-am ales drept cele mai reprezentative pentru proza croată (anti)război, numai patru s-au născut în Croația, trăiesc și publică acolo: aceștia sunt Ratko Cvetnić, Zoran Ferić, Maša Kolanović și Jurica Pavičić. Miljenko Jergović s-a născut în Sarajevo (Bosnia și Herțegovina), însă trăiește de la începutul anilor '90 în Zagreb (Croația), iar ca scriitor este prezent aproape



într-o egală măsură în toate cele trei țări prezentate aici. Dubravka Ugrešić s-a născut în Croația, însă de la începutul anilor '90 trăiește în Amsterdam, publică de obicei în ediții care apar simultan în Belgrad și Zagreb, ca urmare a colaborării dintre edituri sârbe și croate, și singură se declară – fiind recunoscută astfel și în plan internațional – ca „autor postnațional”. Ivana Sajko s-a născut în Croația și este activă în primul rând pe scena literară din această țară, cu toate că deja de câțiva ani trăiește în Berlin. Dar cel mai grăitor exemplu este probabil cel al autorului Viktor Ivančić, jurnalist și scriitor născut în Sarajevo, care trăiește de foarte mulți ani în Split (Croația), dar care își publică operele exclusiv în Serbia, în semn de protest față de scenele literare dominante (auto)izolate pe criteriu național în urma destrămării Iugoslaviei. Cu alte cuvinte, contextul literar postiugoslav este mult prea complex pentru a putea fi împărțit în mod mecanic la noile state independente la fel cum a fost împărțit și teritoriul lor, astfel că, urmărind o logică similară celei prin care Jergović a intrat în selecția mea a prozei croate (anti)război, în ea ar fi putut să intre și Josip Mlakić sau Ivica Đikić<sup>1</sup>; sau invers, Jergović împreună cu ceilalți doi autori menționați ar fi putut să facă parte din corpusul bosniaco-herțegovinean. Tocmai de aceea, în loc să ne străduim în zadar să calculăm suprafața exactă a cercului vicios al literaturii postiugoslave, în acord cu ceilalți doi selectori am decis ca numeroasele „zone gri” să nu le ascundem cu logica în alb-negru a repartizării forțate: textele selectate pentru această panoramă nu au fost împărțite, în volum, după „criteriul național”, pe când autorii a căror apartenență este multiplă sau dificil de stabilit au fost „repartizați” între noi, conform unor înțelegeri interne, fără pretenții de a trasa liniile de frontieră ale unor câmpuri literare diferite acolo unde noi înșine nu le putem recunoaște. Această mențiune metodologică are în primul rând rolul unei avertizări discrete adresate cititorilor noștri români de a

---

<sup>1</sup> Josip Mlakić (1964), prozator și scenarist, și Ivica Đikić (1976), prozator, poet, jurnalist și editor, doi autori din Bosnia și Herțegovina, de origine croată.

# Sub punte (fragment)

## Schiță despre Executanți și Poruncitori

La urma urmelor, nu există nici pedepse și nici recompense. Nu există nici încălcare, nici merit. Am știut asta și atunci, la piață, cu su-păratul de Lazar lângă mine. Legea naturală este un înscris pe care îl descifrăm numai în parte, Iisus Hristos este victima propriei inabilități politice, Dumnezeu a căutat deja de multe ori, fără succes, un nou Mesia, în încercarea de a ne trimite mesajul: *iată, acum puteți orice, totul vă este permis*. Din punctul de observație numit „Iugoslavia, oct. 1991” această platitudine sună groaznic, dar Swedenborg are dreptate când spune<sup>1</sup> că Dumnezeu nu judecă, pentru că El îi iubește pe toți oamenii în mod egal, ci omul se decide pentru una dintre cele două împărății eterne, având în vedere că el singur este cel care-și pricinuește Binele sau Răul. Segregația post-mortem (asemeni legii naturale înseși la urma urmelor) nu e nimic altceva decât năzuință spre armonie, ca fiind cea mai plăcută stare posibilă. Și legea naturală în sine este parțial întemeiată pe segregație, dar numai segregația cerească este absolută. O membrană de nepătruns separă cele două tabere existente, fără a le afecta în vreun fel. Această membrană este iubită

---

<sup>1</sup> Emanuel Swedenborg, Cerul și Iadul, partea a III-a: Iadul, *Dumnezeu nu aruncă pe nimeni în Iad, ci asta o face Spiritul însuși*, 545–550 (n.a.).

și respectată în aceeași măsură și de unii, și de alții. Le este necesară, întrucât Cerul le este Răufăcătorilor – precum și Binefăcătorilor le este Iadul – un loc ciumat, dezgustător. Contrar opiniei înrădăcinate, dar în acord cu natura lor adevărată, pe care, posibil, nici n-au presimțit-o în timpul vieții, cei din Împărăția de Jos nu sunt aruncați acolo, ci doar s-au decis pentru ea. În acest pustiu ei nu se plâng, nu suferă pentru nimic și din nou, în pofida prejudecăților omenesti, nu sunt expuși niciunui fel de tortură din partea demonilor, pentru că ei înșiși sunt demoni, nici nu îi apasă Cerul, iar față de semenii de odinioară simt mai degrabă ironie decât invidie. În împărăția intriganților, a criminalilor și a politicienilor, ei fierb în propria mulțumire neagră.

Din tot ce am spus mai sus reiese de ce încă de la prima tinerețe și primul contact cu Swedenborg am disprețuit atât de mult toate ideile deformate despre consumul sau neconsumul de salată cu carne de vită, consumul de carne de porc, alcool, droguri, de ce nu am acceptat să mă încarc cu întrebările arzătoare ale civilizației cum ar fi dreptul la avort, cheștiunea morală a blăni și a hainelor de piele, problema granițelor în libertatea sexuală sau *Efectul Greenhouse*, de ce mi-am permis să nu știu cum se botează ortodocșii și cum se botează catolicii, cu toate că n-am fost niciodată vreun ateu convins. De fapt pe mine, datorită lui Swedenborg, m-a dezgustat întregul catalog al manifestațiilor diverselor dogme (printre care se numără, cu siguranță, și cea căreia Lazar, atât de naiv, i-a dăruit întregul Sine) al căror singur scop este să ascundă de noi marele adevăr pe care Dumnezeu se străduiește și luptă să ni-l aducă. Iată acest adevăr, pentru toți adevărații Credincioși: *esența întregii decizii este luată în noi fără voia noastră, înaintea noastră*. Alegerea, de fapt, nu există, dacă luăm în considerare că avem de-a face cu o pură implantare. Ce, nu-i teribil... și superb? În acest sens toți suntem Executanți – asemeni unui criminal în serie care ucide, cu toate că în același timp urăște violența, fiindcă acel amărât nici nu e altceva decât un călău în slujba propriului Rău –, iar atunci când Poruncitorul e imposibil de prins, cei care se pedepsesc sunt Executanții. Când legile noastre vor învăța odată să-l recunoască pe Poruncitor înăuntrul Executantului și să-l elimine, în măsura în care asta se dovedește a fi necesar, și făcând aceasta fără să-l afecteze pe Executant, atunci ne vom uita la acesta